Journal of Turkish Language and Literature

Geliş Tarihi/Received Date: 12.01.2019
Kabul Tarihi/Accepted Date: 29.04.2019

ABDULKERİM HÂDİ'NİN "BİR TEBESSÜM" ADLI HİKÂYESİNİN ÇEVRİYAZISI VE TAHLİLİ

Nazmi ÖZEROL[1] **Semih ATLI**[2]

ÖZET

Abdulkerim Hâdi, Tanzimat edebiyatının ikinci dönemi ile Servet-i Fünûn edebiyatı arasında yetişmiş ve kendilerine Ara Nesil denilen dönemin edebiyatçılarındandır. Yazar, Bir Tebessüm adlı hikâyeyi 1894-1896'da İstanbul'da yayımlamıştır. Bir Tebessüm, dünyanın herhangi bir yerinde herhangi birinin başından geçebilecek olayların anlatıldığı evrensel nitelik taşıyan bir aşk hikâyesidir. Bu aşk hikâyesinde farklı dinlere mensup olunsa da âşık olmak için iki insanın birbirini sevmesinin yeterli olduğu vurgulanır. Hikâyede üzerinde durulan önemli konulardan biri de okumanın insan hayatına kattığı değerlerdir. İnsanın okuması, kendini geliştirmesi âdeta yeniden doğuşa vesile olmaktadır. Erkek kahraman, okudukları sayesinde güzel ve etkili konuşarak karşı cinsi etkilemeyi başarır ve evlilikle neticelenen bir aşk macerası yaşanır. Bu çalışmada önce hikâyenin çevriyazısı yapılarak özeti verilmiş, daha sonra da materyal öğeleri kapsamında muhteva unsurları incelenmiştir.

***Anahtar Kavramlar**: Abdulkerim Hâdi, Bir Tebessüm, hikâye, çevriyazı, tahlil.*

TRANSCRIPTION AND ANALYSIS OF ABDULKERİM HÂDİ'S STORY OF "BİR TEBESSÜM"

ABSTRACT

Abdulkerim Hâdi is one of the literary figures of the era called Ara Nesil who grew between the second part of Tanzimat literature and Servet-i Fünûn literature. The author published the story called Bir Tebessüm in 1894-1896 in İstanbul. Bir Tebessüm is a love story having a universal characteristic in which events possible to take place in any place of the world and to be experienced by anybody are narrated. In this love story, it is emphasized that even if people are of different religions it is enough to love each other for falling in love. One of the points referred in the story is the value of reading for life of human beings. Person's reading and developing himself lead simply a renascence. Male hero manages to impress by speaking fluently and beautifully thanks to reading and a love experience which is resulted in marriage takes place. In this work first of all the transcription of the story has been made and summary of it has been given and then content elements have been studied within contexct of material elements.

***Key Words**: Abdulkerim Hâdi, Bir Tebessüm, story, transcription, analysis.*

[1] Doç. Dr., Adıyaman Ünversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü nazmiozerol@hotmail.com
[2]

GİRİŞ

Servet-i Fünûn edebiyatının ortaya çıkışından hemen önce Tanzimat edebiyatı ile Servet-i Fünûn edebiyatı arasında geçiş işlevi gören ve 1870'lerin sonu, 1880'lerin başından Servet-i Fünûn edebiyatının teşekkül ettiği 1896 yılına kadarki dönemde etkin olan 25-30 kişilik edebiyatçı, şair, yazar, eleştirmen grubuna "Ara Nesil" adı verilir (Kaplan 1971: 9). İlk defa Mehmet Kaplan tarafından adlandırılan edebî grup içerisinde Abdulkerim Hâdi de bulunmaktadır (Birinci 2000: 90). Bu çalışmada Abdulkerim Hâdi'nin 1894-1896'da İstanbul'da Ahter Matbaası'nda yayımladığı, şu ana kadar yeni yazıya çevrilmemiş olan, İSAM (İslâm Araştırmaları Merkezi) Kütüphanesi'nin elektronik veritabanında kayıtlı "Bir Tebessüm" adlı bir aşk hikâyesinin çevriyazısı ve tahlili yapılmıştır.

Yılmaz Erdoğan'ın "Bana Bir Şeyhler Oluyor" adlı tiyatro oyununda *''İnsan bir ölümü istemez bir de ondan beter bir yalnızlığı… Ama ikisi de başına muhakkak gelir bir yaşama sırasında… Ölümün değil ama yalnızlığın bir çaresi vardır, bir yaşama sırasında nefes almanın… Aşk da zaten iki ortak yalnızın, ortak bir yalnızlıkta buluşmasıdır… Âşık olun, gösterin birbirinize yalnızlıklarınızı… Nasılsa ayrılık, insanın tek kişilik yalnızlığını özlemesidir…''* (Erdoğan 2005: 125) şeklinde bir diyalog vardır. Bu diyalog aslında "Bir Tebessüm" adlı hikâyede yaşanan aşk macerasını çok iyi özetlemektedir. İnsanlar, bazen iki ortak yalnızlıkta birleşmek isterler. Hikâyenin erkek kahramanı ile kadın kahramanı Evrani'nin çevresinde eş dostları vardır, ancak ikisi de aslında ruhsal açıdan yalnızdır. Birbirlerini görünce de kısa sürede aşka yelken açarlar. Ama birbirlerine âşık olmalarının da altında yatan sebepler vardır. Erkek kahraman, okumayı sever ve okudukları sayesinde güzel konuşmasıyla karşı tarafı etkilemeyi başarır. Evrani de erkek kahramanın gözünde çok güzel bir kızdır. Evrani babasını, o da annesini kaybetmiştir ve duygularını *''…Bakınız, ben vâlidem "irci'i" emrine lebbeyk-zen-i icâbet olduğu zaman dört beş yaşında idim. Kendisini, Hudâ bilir zerre kadar hatırlamıyorum. Böyle iken yine sükût ediyorum, ama isteyerek mi? Hayır, mecbûrî olarak… zîrâ başka çâre bulamadım…''* şeklinde ifade ederek Evrani'yi teselli etmeye çalışır. Aslında ikisinin de birbirlerinden pek bir farkı yoktur; ikisinin de ruhu yaralıdır. Erkek kahraman, kızı teselli etmeye çalışırken *''Bu mütâla'am bîçâre kızcağızın tâkatini bitirdi. Yerin altında kaynayıp kaynayıp da karşısına tesâdüf eden dağları parçalayarak ve volkanları teşkîl eden mâyi'ât gibi hüngür hüngür ağlayarak kendisini kucağımın içine attı. Ma'sûmenin bu hâli kalbimi darmadağın etti. Ağlamaya sa'y ettim ise de 'adem-i muvaffakiyetim nihâyet beni de acı acı ağlattı. Bir çâr-yek mütemâdiyen girye-i hüznümüzü döktük…''* sözlerinden de anlaşıldığı gibi sadece kızı değil kendisini de teselli etmektedir, çünkü kendisi de aynı durumdadır. Bu durum *''…Hissiyâtım o derece gâleyâna gelmiş ki yatağımda çırpınıyordum. Uğraşa uğraşa uyumuşum…''* ifadesinden de anlaşılmaktadır.

Bir gemide başlayan aşkın yolu, geminin rotasına göre devam eder ve erkek, kadından daha önce yüreğindeki sevgi ile limanda iner. Kadın da ayrılığın yükünü alıp gemideki yolculuğuna devam eder. Bu âşıkların birbirlerinden ilk ayrı kalışıdır. Onları birleştiren gemi, şimdi de ayırmaktadır. Bundan sonra ilişkinin seyri de değişir, artık mektuplaşarak birbirlerinin hasretini çekerek ilişkilerini sürdürürler. Andrei Tarkovsky Nostalji

(1983) filminde ''*Bir damla bir damla daha iki damla etmez, daha büyük bir damla eder*'' şeklinde bir diyalog kullanmıştır. Bazen 1+1=2 etmez. Bir hasret bir hasret daha iki hasret etmeyip daha büyük bir hasret ettiği gibi. Bundan sonra artık ikisinin de yaralı ruhları ve hasreti daha büyüyüp birleşmiştir*''… Sonbaharda düğünümüzü yaptılar. İşte bir tebessüm 'âkıbet bizi yekvücûd etti…''* ifadesi de bunu göstermektedir.

Öyküde değinilen diğer önemli konu da okumak, bilmek, eğitimdir. Hatta bu okumak, âdeta yeniden bir doğuşa bile vesile olmaktadır.

I. Bir Tebessüm (Çevriyazılı Metin)

Bir gün pederime beni leylî mekteblerden birine vermesini ricâ ettim. Fikrimi tahsîn ile "peki oğlum peki"yi kondurdu. Aradan iki ay geçmeden emelim husûl buldu, lâkin mektebe kaydolur olmaz içerime bir garîblik çöktü. Ben, kendi kendime ettim diye ağlayarak dershâneye girdim. Sıraların üzerine yirmi beş kadar müntesîb-i 'ilm oturmuş hocanın yüzüne bakıyorlardı. Ben öyle paldır puldur içeriye girince hoca, kalın sesiyle "yavaş bas" dedi. Bu âmirâne hitâb yâhûd bu nâzikâne 'itâb beni büsbütün fenâlaştırdı. Ağlamayı artırdım. Sirişk-i me'yûsânem bârân-ı belâ gibi dökülüyordu.

Bize bir yer gösterdiler, gidip oturduk. Şâkirdân, umumiyetle benim etvâr-ı ma'sûmâneme nigâh edip yavaşça birbirlerine bir şeyler söylüyorlardı. Hoca, devâm edelim deyip dersini takrîre başladı. Herkes kemâl-i dikkatle dersini dinliyordu. Ben ise zâten ağlamaya devam ediyordum. Ne ise trompet vurdu, teneffüs için bâğçeye çıktık. Yâ Rab! O zamân ne zamân idi. Ben de bir köşeye çekilip ahvâl-ı 'âlemi tefekkür ediyor gibi garîbâne duruyor idim. Garîblik ne kadar acı imiş!

Tekrar trompet çalındı. Bizi ikişer ikişer dizip sınıfa getirdiler. Ârâm mümkün değil! Yine şeytânlar başıma toplandı! Ağlayacağım, hocadan korkuyorum. Of, diyeceğim ya sınıfta gürültü olursa! Hele akşam ettik, mütâla'ahâneye girdik. Bize kitâb, kâğıt, kalem gibi levâzımât ile bir de çekmece verdiler.

Sükût!... Gazlar yandı. Mütâla'ahâne acâyib bir şekle girdi.

Arkadaşlarım ertesi günün dersini hazırlamakla meşgûl. Bende kitâb açmak falan yok. Ben muttasıl düşünüyorum. Cihân nazarımda kisve-i mâteme bürünmüş de tecessüm etmiş idi. Melâlim gittikçe arttığından patlamak işten bile değildi. Ya ev gözümün önünde tüttükçe ne hâllere girdiğim mustağnî-i izâh değil midir?

Dalmışım, bizim yeni arkadaşlar birdenbire ayağa kalktılar. Ne oluyoruz diye sıçradım. Meğer "yemek" zamânı imiş.

Mütâla'ahânenin önünde ber-minvâl-i sâbık dizilerek yemeğe indik. Benden başka iştahsız yok idi. Çünkü herkes çalıştı, ben çalışmadım. Yemek yendikten sonra yatakhâneye gidildi. Bize bir boş karyola verdiler. Mektebin verdiği numarayı karyolanın başına bağlayarak soyundum. Esvâblarımı ayakucuma koyup yattım. Çok sürmedi, iki tarafa dönmeye başladım. Gece yarısı oldu, ben hâlâ uyuyacağım!

Bir aralık kalkıp yatağın içinde oturdu isem de bekçi gelerek "yat yat" dediğinden çârnâçâr tekrar yattım. Uyumak mümkün mü? Sabahı iple çekiyorum.

Neden sonra biraz kendimden geçmişim. Birisi bizim karyolayı şiddetle sallayarak kalkmamı ihtâr etti. Sersem sersem yataktan doğruldum. Diğer refîklerim gibi yüzümü yıkayıp üstümü giyindim.

Yine mütâla'ahâneye gittik. Epeyce bir zamân daha mütâla'adan sonra yemekhâneye indik. Sütlü kahvemizi içerek bâğçeye oynamaya çıktık.

Bu sabahleyin bâğçeye çıkmak âdet olduğundan yaz günleri ne kadar ferah-bahşâ ise kış günleri o kadar çekilmez derttir. Biz, kış ortasında teneffüs edeceğiz diye bâğçede çok titrediğimizden o vakitlerin tadı damağımızdadır. Binâenaleyh mekteb ne güzel bir mâder-i müşfiktir, ne güzel bir terbiyetgâhtır. El-yevm nâm-ı 'âlîlerini kemâl-ı ta'zîm ile yâd ettiğimiz e'âzım hep mekteb denilen merkez-i insâniyenin, deryâ-yı rahmetin âgûş-ı vefâsında yetişmişlerdir.

Binâ-yı 'âlemin temel-i hakîkîsi mektebdir. Mektebde geçen 'ömr insâniyyetin en latifâne güzerân iden devridir. İnsân eyyâm-ı ma'dûdesini dörde taksîm itse de o dört kısmın devre-i bahtiyârisini arasa ikinci kısmında bulur ki mekteb zamânıdır.

Birinci kısım ki 'âlem-i masûmânedir düşe kalka mürûr ettiği için ne kadar hoş olsa zevkini derk itmek iktidâr-ı beşerin fevkindedir. Evet! 'Âlem-i ma'sûmâne mahdûd olduğu kadar acı ve tatlıdır. Tatlılığı gâ'ile-i hâkdândan bî-haberliktir. Acılığı, çocukluğun ekseriya hastalık, ağlamak ile geçmesidir. Üçüncü kısım cemiyet-i beşeriyeye karışılacak kısımdır ki nefis vebâsının dehşetli cereyân eden deminin mübtelâsıyla müntehâsıdır. Dördüncü kısım ise 'âlem-i şeyhûhet ki humârının vehâmetini anlamak yine o mertebeye vâsıl olmakla olur. Vâkı'a ikinci kısmın da zahmeti vardır, fakat o zahmetin lezâ'iz-i maddiyye ve ma'neviyyesi kâbil-i inkâr mıdır?

Yavaş yavaş sekiz on gün zarfında mektebe alıştım. Derslerime gayret edip her hocanın hüsn-i teveccühünü kazandığımdan ara sıra haylazlık etsem de ses çıkarmazlardı. Bazen hadd-i ma'rûfı tecâvüz edip cezâ da alırdım. Sonra kendime kızıp bir daha cezâ almamağa cehd ile mücâzâtımı kesb ettiğim mükâfâtlardan vererek bozdurur idim. Eğer bozdurmayacak olursam ertesi sabah bâğçeye çıkamayıp oyundan mahrûm olacağım. Refîklerim dışarıda oynarken ben içerde kapalı kalacağım velhâsıl seslerini duydukça içerimin yağı eriyecek! Böyle saçma şey mi olur! En ziyâde intisâbım olan dersler gerek Türkçe gerek Fransızca, tarih, coğrafya, edebiyât, fenniyât idi.

Riyazi'yi hiç sevmezdim, hendeseye çalışırken bu zâviye, şu zâviyeye müsâvidir dedikten sonra öteki zâviyenin de berikinin de Allah belâsını versin! Ben mühendis mi olacağım, diye hiddetlenirdim. Lâkin coğrafyanın mesahâ-i sathiyyesini ölçmek icâb ettiği zaman ölçer sevinirdim. Eğer hendese bilmeseydim şimdi bunu ölçemezdim. İnsân-ı kâmil olmak için her şeyden mümkün olduğu kadar bilmelidir, der ve kendi kendimi tekzîb ederdim.

Öyledir ya! Her şeyden parça bilmeli de sonra isti'dâdın sevkiyâtına tâbi' olmalıdır.

Ben edebiyâtın şu kısmını pek severdim, ama isti'dâdım olduğundan değil! Pederim bana yedi sekiz yaşında iken "Tuhfe-i Vehbî" ile "Subha-i Sıbyan"ı ezberletmiş idi de o cihetten sigar-ı sinnimde lezzet-yâb olmuş idim. Bir aralık her elime geçen manzûm kitâbı anlar anlamaz, güç kolay ezberlerdim. Gece yatakta gündüz bâğçede hem oynar hem okurdum. Şâirâne yazılmış nesir kitapların hoşuma gidenlerini de kuvve-i hâfızama nakş eylerdim. Hafta başı mektebden çıkıp dilenci vapuru gibi her kitâbhâneye uğramadan eve gidemezdim. El-ânda bu tabî'attan vazgeçemedim ya! Geçmeyeceğim de…….

Pek çok da kitâb alırdım. Pederim, mektebin verdiği kitapları oku da ba'dehu bunları okursun diye derslerimden başka şey ile iştigâl etmemi istemezdi, ama yine ben bildiğimden geri durmazdım. Bu kabâhatim her vakit için diğerinin fikrine hizmet etmeyip biraz da akla hizmet olunmasının tasvîb ettiğimden zuhûr ederdi.

Şiir de yazardım, nasıl bilir misiniz? Âşık Garîb'e rahmet okutacak derecede! Bununla beraber o yazdığım şiirleri ta'bîr-i diğerle hezeyânları okudukça koltuklarım kabarırdı, tefâhür ederdim. Edebiyâta vukûfı olanlarla musâhabeden, mücâdeleden usanmazdım. Hep uğraşırdım.

Sâniyeler, sâ'atler, aylar, seneler uçtu. Ben, mektebin şu'besini, i'dâdisini bitirip sınıfa dâhil oldum. O! İşi büyüttük. İnsan sırasına geçtik. Cehâlet denilen 'ummân-ı felâketten yüze yüze kenârına yakınlaştık. Nihâyet kulaçlaya kulaçlaya beş aşağı dört yukarı derken sâhil-i selâmete kendimizi attık.

Son imtihânımı verdim. Peder, taşra me'mûriyetlerinde bulunduğundan o esnâda Beyrut taraflarında idi. Kendisini ziyâret için nezdine gitmeyi kurdum. Hem tebdîl-i havâ hem de Adalar Denizi'ndeki bi'l-cümle adaları görüp ufacık bir seyâhat etmek fikriyle buradan haziranın yirmi sekizinci günü Mesajeri Kumpanyası'nın "Eyra Evadi" namındaki vapuruna râkip oldum. Tamam sâ'at onda vapur, acı acı düdük çalarak harekete başladı.

Vapur, Sarayburnu'nu dönmüş gidiyor gûyâ düdük de lisân-ı hâl ile "elvedâ'…. elvedâ'….." diyordu. Düdüğün bu nâle-i cân-hırâşı hissiyâtımı galeyâna getirdi. Güvertede duramadım, hemen kamaraya indim. Vapur, on üç on dört mil ilerledi. Artık ben de kamarada sıkılıp güverteye çıktım. Etrafıma göz gezdirdi isem de tanıdığım olmadığından bir köşeye çekilip oturdum. Elimde Aleksandr Duma'nın "……."[3] vardı, okuyordum. Evet, refîk-i şefîkim kitâb idi. Kitâbımla mükâleme ediyordum. Daha bildik aramakta ne mânâ vardır?

İnsân, Kârûn kadar servete mâlik olsa bir de üste feleğin çemberinden geçse yine kitâb kadar hakîkî bir dosta mâlik olamaz. Bu sözü tecârib-i 'adîdem sâ'ikasıyla söylüyorum. Sırf bir fikirden ibâret zannolunmasın. Sular karardı, aşağıya yemeğe indim. Bade't-ta'âm yine yukarıyı çıktım. İki saat kadar daha oturup kamarama gittim. Mezar-ı sânî denecek yatağa arka üstü yatıp mütâla'amda devâm ediyordum.

Kamaranın büyük salonundaki sâ'at-ı alafranga on ikiyi vurdu. Tamâm gece yarısı, biraz uyumak üzere kitâbı ayak ucumdaki masanın üstüne koydum, gözlerimi kapadım.

[3] Noktalı kısımda eser isminden emin olunamadığı için eserin Osmanlıcası verilmiştir:ا موروسی

Sabahleyin pek erken bir gürültüyle yataktan dışarıya uğradım. Meğer vapur, Çanakkale'sine gelmiş de demir atıyormuş!

Çabucak giyinip kaptanın yanına gittim. Pardon filân ile ne kadar duracağımızı sû'al ettim. Eşyâ alıp verileceği için üç saat kadar durulacağını söyledi. Ben bu üç sâ'ati duyar duymaz kayıkla sâhile çıktım. Epeyce dolaştım, kaleden altı saat ötede bulunan "Truva Harabesi"nde de hafriyât icrâ olunduğunu haber aldı isem de vapurun o kadar müsâ'adesi olmadığından çârnâçâr geriye 'avdet ettim. Doğruca yüzümü yıkamağa kamarama girdim. Yüzümü yıkayıp kahvemi içtikten sonra güverteye geldim.

On beş on altı yaşlarında bembeyaz yüzüne fevka'l-'âde mütenâsip olan simsiyah saçlarını gelişi güzel omuz başlarına döküvermiş bir timsâl-i melâhat gördüm ki mahmûr gözlerini hafif hafif süzerek sandalyede oturuyordu. Birdenbire kurşunla vurulmuşa döndüm. Olduğum yerde mıhlandım kaldım. Bu esnâda Koca Yavuz'un:

"Ser-tâ-be-pāy tû heme matbû'-ı tab'-ı mâst

Gûyâ berây-ı hâtır-ı mâ âferîdeî"[4] beyti lisanımdan bî-ihtiyar döküldü.

Kız…. O sâhibe-i letâfet kendisini görünce hâlden hâle girdiğimi anladı. O cân alıcı gözlerini bana doğru atfederek "tebessüm" etti. Bu tebessüm merkez-i câzibe imiş gibi beni bulunduğum noktadan hareketle yani başındaki iskemleye çöktürdü. Tekmîl-i a'zâ-yı vücûdum titriyordu. Münâsebet getirip "Nereye gidiyorsunuz?" gibi bir sû'al ile konuşmağa niyet etti isem de kendisine resmen takdîm olunmadığım cihetle bir şey söyleyecek olsam medeniyet-i hâzırâya ri'âyetsizlik etmiş olacağım.

Hayır, hayır! Medeniyet, hukûk-ı şahsiyeye te'sîrî müdâhale edemez. O, evvelce bana bir tebessüm ile kendi kendisini takdîm etti. Ben de mukâbeleten kendimi, kendim takdîm ederim. Bunun medeniyete ne şümûlü vardır?

Bir sırasını getirip:

– Matmazel! Nereye gidiyorsunuz? dedim. Yine meclûb olduğum tebessümle:

"Mısır'a kadar" dedikten sonra benim nereye gideceğimi sordu. Beyrut'a ama sıcaklarla ne yapacağımı düşünüyorum, dedim. Artık dereden tepeden konuşmağa başladık. İkimizin de kalplerimizin mir'ât-ı in'ikâsı olan gözlerimiz birbirimize "seni seviyorum!" der gibi bir hâlde idi. Esâsen aşktan bahsediyorduk.

Garîb değil mi? Dün akşam ben güvertede kitâb okurken o da karşımda oturmuş! Sonra yemekte de yanımda imiş! Ben bir şey görmedim, fesübhanallâh! Okuduğum kitâbı istedi, verdim. İsmine bakıp iade ederek:

– O kadar dikkat ettim hiç yüzüme bakmadınız! Dün gece tevekkeli alâ'ik-ı cismâniyeden bu kitâbın medhini epeyce işittim. Nasılsa okumağa muvaffak olamadım. Zahmet olmazsa anlatır mısınız! Gibi istirhâmda bulundu.

[4]Farsça beytin anlamı: "Sen tepeden tırnağa tamamen bizim tabiatımızın makbulüsün. Sanki bizim hatırımız için yaratılmışsın."

Ben: – Aman estağfurullâh! Ne zahmet olacak, okuduğum yere kadar arz edeyim, diyip der-'akab aşkı tasvîre başladım. Güzel melek! Sâkin sâkin dinliyordu. Söz hitâm bulacağı hengâmede hizmetçi gelerek

– Matmazel vâlideniz çağırıyor. – Geliyorum, dedi. Müsâ'ade taleb edip gitti. İzmir'e yakınlaştık. Fikrim, Adalar Denizi'ndeki adaları dolaşmak olduğundan büyük vapurların uğraması bana mahsûs bileti İzmir'e kadar aldırmış idi. Oradan küçük Yunan yâhûd İngiliz vapurlarından birine binip adaları birer birer ziyâret edecek idim. Şimdi mümkün mü? Her bir şeyden sarf-ı nazar ettim. İzmir'e vâsıl olur olmaz doğru acenteye gidip tekmîl bileti aldım. Vapur yirmi dört saat lenger-endâz-ı ikâmet olacakmış! Benim için ne bahtiyârlık!

Meclûb-ı muhabbeti olduğum o hoş-hırâmı müşâhade etmek için dışarıda yemek yedim, vapura geldim.

Yemek yendi, tekrar dışarıya çıkmak arzusuyla Kordonboyu'na nazar-endâz-ı hayret olmakta iken şükûfe-i hayatım omzuma dokundu da:

– Dışarıya çıkacaksınız değil mi?

– Çıkmaz isem de olur.

– Çıkınız, çıkınız ama gece kalmayınız. Beşte altıda geliniz. O zamana kadar vâlidem uyur, dedi.

Çıktım, Kordonboyu'nu İzmir'i bir mertebe-i âl-ü'l-âle îsâl eylemiştir. Deniz kenarı olup rıhtım yapılmış ve rıhtımın üzerine gazinolar, lokantalar, oteller binâ olunmuştur. Akşam olup da rengârenk fânûslar yakılınca pek latîf oluyor. Gece uzaktan uzağa bu Kordonboyu'nu birisi görse semâdan zemîne nûr yağmış yâhûd zemînde nasılsa nûr ağacı bitmiş de türlü türlü çiçekler açmış zanneyler.

Gezdim, vakt-i mu'ayyene kadar eğlenip geri döndüm. Ma'şûka-i vicdânım arkasına siyah mantosunu almış güvertede oturuyordu beni görünce nârin sedâsıyla:

– İntizâr kolay değilmiş!

Demesin mi! Çıktığıma çıkacağıma pişman oldum. Ne fâ'ide!

Aramızda bir çâr-yek kadar sükût hüküm sürdü. Sonradan yine kendisi dedi ki:

– Niçin Beyrut'a gidiyorsunuz?

– Pederimi ziyâret için. Siz niye Mısır'a gidiyorsunuz?

– Hemşiremin zevci Mısır'da "…" müdürü olduğundan hemşire de yanında onu görmek için ihtiyâr-ı sefer ediyoruz.

– Çok duracak mısınız?

– İki ay kadar!

– Vâlidenizle beraber mi?

– Evet

– Pederiniz nerededir?

– Pederim vefât edeli üç sene oldu.

Zavallı yârim! Pederim vefât edeli üç sene oluyor derken gözleri doldu.

Ne fenâ tabî'atım var! Her bir şeyi arîz u amîk anlamak isterim. Keşke şu son sû'ali sormasaydım! Yine muhâveremizde devâmla teselli yollu:

– Muğber olmayınız. Kânûn-ı tabî'ata muhâlefet iktidâr-ı beşerin fevkindedir. Bugün pederinize me'men olan mezâr, yarın da bize bir gehvâre-i zulmet-penâh olacaktır.

Mevt, bir hufre-i hîçî daha doğrusu bir sırr-ı ilâhîdir ki biz bu sırrı iz'âna kâdir değiliz. Hayât bir zıll, memât bir hakîkattır. Çünkü hayât zevâl, memât bekâdır. Mevt, zâhiren encüm-i sa'âdeti ebr-i kesîfin altında setreder. Bâtınen böyle midir? Benî beşer sine-i sükûn-ı hâke gidip kalacak olduktan sonra teşkilat-ı 'avâlimin ne lüzûmu var?

Cenab-ı Hâlık, elbette bu kâinatı bir hikmet üzerine halk eylemiş; yine elbette bir hikmet üzerine mahvedecektir. Mevti, nişâne-i zevâl zannetmeyiniz. Mevt, mecrâ-yı ümîdinizi kurutmasın. 'Adem, yokluk değil belki varlıktır. Gehvâre-i hâkin ebedî olması lâzım gelse sonbaharda bâd-ı sehere tahammül edemeyip ağaçlardan sükût eden evrâk, mensûb oldukları ağaçları çırılçıplak bıraktığı halde ilkbaharda yine yeniden o ağaçlar yapraklanıp çiçekler açarak kelebeklere hande-rîz-i neşât olamaz.

Mevti hor görmeyiniz. Mevt, öyle bir yâr-ı vefâ-şi'ârdır ki keştî-i hayâtı ebhâr-ı nâmütenâhinin telâtum-ı mehâbet-nümûnundan kurtarır. Mevt, müdhiş, mezâr bizim gözlerimize muzlim görünüyorsa da muzlim değildir.

'Ukbâ, mâderimiz mezâr da hâbgâh-ı izz ü rif'atimizdir.

Bir ferd ne kadar tevahhuş ederse etsin mevte her hatvesinde bir kadem daha takarrub eder. Çünkü vücûd-ı insânî türâbdan hâsıl olduğu cihetle türâba meyyâldir. Misbâh-ı hayâtın gıdâ-yı rûhı gençlik olduğu gibi âhiretin de merkez-i aslîsi kabirdir.

Kabir, öyle bir câzibe-i gayr-ı mukâvemete nâ'il olmuştur ki elektrik kânûnlarını filân bilmekle ta'rîf olunamaz.

İnsân, değil elektrik kânûnlarını hatta fünûn mahvolsa da ihyâsına kâdir olacak kemâlâtı câmi' bulunsa yine kabristânın câzibe-i hârikulâdesini ifhâm etmek şöyle dursun idrâkinden bile 'âcizdir.

Bakınız, ben vâlidem "irci'i" emrine lebbeyk-zen-i icâbet olduğu zaman dört beş yaşında idim. Kendisini, Hudâ bilir zerre kadar hatırlamıyorum. Böyle iken yine sükût ediyorum, ama isteyerek mi? Hayır, mecbûrî olarak … Zirâ başka çâre bulamadım.

Hükm-i kadere inkıyâd muktezâ-yı beşeriyettir. Serdî-i bahta göğüs gerip her başa gelen belâyı hazmetmeli yâhûd etmeye çalışmalıdır. Semeresiz melâl vakitsiz ifnâ-yı vücûd eder. Boş yere üzülmekte ne mânâ var!

Bir erkek, mâdersiz pedersiz kalırsa öksüz, yetim sayılmaz; fakat câhil kalmış olursa işte o zamân hem öksüz hem yetim hem de bedbahttır. Bir kadın keza vâlidesiz, pedersiz kalırsa tâli'siz değildir. Lâkin nâmûs denilen cevheri pâymâl ederse sefîledir. Tâli'-i nâ-sâzın te'sîr-i bâridesini hoş görmekle berâber sabredelim. Bir gün gelir de bize o mehûf görünen kabristanda ebeveynimizle, sevdiklerimizle birleşiriz.

Bu mütâla'am bîçâre kızcağızın tâkatini bitirdi. Yerin altında kaynayıp kaynayıp da karşısına tesâdüf eden dağları parçalayarak ve volkanları teşkîl eden mâyi'ât gibi hüngür hüngür ağlayarak kendisini kucağımın içine attı. Ma'sûmenin bu hâli kalbimi darmadağın etti. Ağlamaya sa'y ettim ise de 'adem-i muvaffakiyetim nihâyet beni de acı acı ağlattı. Bir çâr-yek mütemâdiyen girye-i hüznümüzü döktük.

Baktım ki iş fenâya varacak, ser-â-pâ hüsün yaratılmış çocuğun, meleğin elinden tutup kamarasının önüne kadar götürdüm. Ben de kamarama geldim. Hissiyatım o derece galeyâna gelmiş ki yatağımda çarpınıyordum. Uğraşa uğraşa uyumuşum.

Ertesi sabah ma'hûd çan, kahve vaktinin vürûdunu ihbâr ederken uyandım. Şu'le-i ümîdimle birlikte kahve içmek için sofrada hâzır bulundum.

Geldi, başıyla selamlayarak yanıma oturdu. Dün gece ben kendisinden ayrıldıktan sonra daha çokça ağlamış olmalı ki göz kapakları iyiden iyiye şişmiş idi.

Latîf çocuk! Vak'a-i facî'ayı vâlidesine de anlatmış. Vâlidesiyle görüştük. Lâubâlî-meşreb olduğumdan ihtiyâre hakkımda pek ziyâde teveccüh gösterip birlikte İzmir'i gezmemize müsâ'ade etti. Sağ tarafımdan kalkmışım!

Sandala binerken birlikte gezmeye gidiyoruz diye sevincimden denize düşmeme bir şey kalmadı.

Doğru Kordonboyu'na çıktık. Kordonboyu, gece gibi gündüzde güzel olmuyor. Sebebi sabâhın sâ'at on ikisinden akşamın dokuz buçuk onuna kadar güneşin üzerinden gitmemesidir. Bir landon kiraladık. Beş altı saat şehri dolaştık. Vapurun kalkmasına yirmi dakika kala geri döndük.

Vapur, demiri aldı. Yavaş yavaş yürüyor sevgilim de vâlidesine meşhûdatını arz ediyordu. Rodos açıklarını gece geçtik. Deniz sâkin semâ da henüz tekellüme başlamış bir sabînin gönlü gibi saf idi. Âfitâb-ı 'âlem-tâb sath-ı mâya 'aks eylemiş de koca deniz mir'ât-ı mücellâya benzemiş idi.

Biz, yine vedî'a-i ilahîyye olan yârimle baş başa verdik, aşka dair haylî mübâhaseler ederek birbirimize ma'nen merbût olduk. Bu minvâl üzere Beyrut'a yakınlaştık. Ayrılmamıza bir şey kalmadığını gördükçe kan ağlıyordum. Ah! Birbirimize adresimizi verdik. Sık sık mektuplaşacağımıza sözleştik. Dedim ki:

– Müsterîh olunuz. İstanbul'a döneceğinizi bir hafta kalarak hangi postaya bineceğinizi bildiriniz. Ben de o postaya hâzır olurum. Yine buluşuruz. Dünyâda bir fert tasavvur etmeyiniz ki cânından ayrılmak istesin. Yukarıda söylemiş idim. Tekrar ediyorum. Serdî-i kadere tahammül etmeli! Felekten intikâm almak için en elsem tarîk feleğin işkencelerine rızâ göstermektir. Âkıbetü'l-emr rûh ve ten yekdiğerinden ayrılır gibi ayrıldık. Müddet-i hayâtımda bundan daha dehşetli bir zamâna tesâdüf etmedim.

Pedere kavuştum, çocuklar yaylağa gitmişler de göremedim. Ma'lûm ya! Mersin, Tarsus, Adana, Beyrut tarafları memâlik-i hârreden olup yazın dâhil-i şehrde oturmak kâbil olmadığından herkes yaylaklara taşınır. Tıpkı bizim

köye gitmemiz gibidir. Bir fark varsa o da vesâ'it-i nakliyenin burada kolay orada güç olmasıdır. Üç gün pederin yanında kalıp dördüncü gün şiddet-i harârete dayanamadım, yaylaya gittim.

Yayla pek müferrih idi. Heyhât ki bana her yer zindân! Gözüm dünyâyı görmüyor. Gözümün önünde yalnız, yalnız esîr-i aşkı olduğumun tebessümü, gözleri tecessüm ediyordu. Yaylanın ale'l-'umûm evleri köşkümsü yapılmış. En ziyâde bâ'is-i letâfet köşklerin arasındaki bu'd-ı mesâfedir ki bir köşkle diğer köşk arası üç dört kilometredir. Bununla beraber üç dört kilometrelik arâzi bâğlık, bâğçelik olduktan başka her köşk ağaçlarla muhât olduğundan uzaktan ev görünmüyor. O mevki, dil-ârâ bir mesireye benziyor. Gündüzleri biraz sıcak oluyorsa da geceleri iki yorgandan aşağısıyla yatmak olamıyor. Titremek arzû eden bir yorganla da yatabilir.

Tabî'atımı bildiklerinden bana ayrıca bir örtü tahsîs etmişler. Gittiğim günün akşamı odaya duhûl ile on iki gün hiçbir yere çıkmadım. Muvâfık-ı insâniyet olmadığını bildiğim halde "hoş âmedî"ye gelenlere hastadır, dedirttim. On üçüncü gün zevr ile meydâna göründüm. On beşinci gün peder gelip beni epeyce zayıflamış gördü. Aaa! Size yayla yaramadı dedi, hâlbûki bana yayla yaramıyor değil, fenâ fenâ fikirler altında zebûn oluyordum, bereket versin ki "Evrani"nin beş altı günde bir mektûbunu alıp ferahlanıyordum. Yoksa çıldırmak bir şey mi? Evrani, kimdir diye ta'accüb olunmasın. Sevdiğimin ismidir ki ben de bilmiyordum. Yazdığım mektûbları kendisinin ihtârı üzerine hemşerisi nâmına irsâl ediyordum. Mektûbda gördüm, ismini öğrenmediğim isâbet olmuş; çünkü "semâvî!" olduğu bedîhî idi.

Peder, bir hafta ârâm ile merkez me'mûriyetine gitti. Ara sıra gelir birkaç gün oturup 'avdet ederdi. Ben dem-be-dem vücûddan düşmekte idim. Artık oturmaktan bıktım. Âdeta Jan Jak Ruso'ya halef oldum. Her sabah elimle hayvanımı hazırlayıp terekeye heybeyi, heybenin içine de sefertasımı koyup dağlarda, tepelerde dolaşırdım. Tenha tenha subaşlarında ağlardım.

Gece yarıları eve dönerdim. Bazen evden merâk edip sekiz on atlı çıkarırlardı. Bu merâk gece kırlarda korkacağım için zannolunmasın. Hayvândan düşüp bir yerde kalmasın, diyedir. Yoksa korku ne demek olduğunu bilmedim ki pek ra'nâ bilirler.

Evrani'nin dördüncü hafta beşinci mektûbunu aldım. Me'yûse! Benim hâlimden haberi yok. Beni zevk ü safâ içinde farz edip kendi hâlinden şikâyet ediyor! Hâlbûki ben bir taraftan hicrân ile iskelete dönmüş diğer taraftan hayvânım yaramaz olup üzerinde iken şemsiye açtırmadığından her gün güneşin karşısında kavrulur idim.

Altıncı mektup da geldi. Bu kâğıdda ta'bîr-i sahîhle iştiyâk-nâmede orada bir dakika daha duramayacağını söylüyor. Ya ben?! Bir de resmini göndermiş! Keşke göndermese idi. O derece mazlûm o derece mükedder çıkmış ki dest-i ta'zîme aldığım vakit garîb garîb ağlayarak:

Hüsn-i aşkla imtizâc etmiş ilâhî gözlerin

Menba-ı nûr-ı hakîkattir penâhî gözlerin

Girye-i hüznümle mâtemden terekküb eylemiş

Ebr içinde kalmış hurşîddir siyâhî gözlerin

Sâkî-i gül-çehreâsâ neş'e-i dîger verir

Ettirir amma ki birden bin günâhı gözlerin

Nûr-ı feyzâ feyz içinde nûr-ı sânîdir desem

Doğrudur teşbîhim işte işte şâhî gözlerin

Bir çiçektir, inşirâh-ı gönle bâdîdir fakat

Âkıbet ittirmede sad-âh u vâhı gözlerin

Secdeler eyler tabî'at döşegin insân sana

Levha-i fikr-i şafaktır çünkü mâhî gözlerin

Rûh u ten yek dîgerinden ayrılır zanneylerim

Gözlerimde in'itâf ettikçe gâhî gözlerin

dedim. Hissiyatım ayaklandı. Bu defa kendisine öyle bir cevâb yazdım ki her satırında sâ'atlerce gözyaşı dökeceği bî-iştibâhtır.

Birkaç gün zarfında bir telgraf aldım (…) kumpanyasının (…) vapuruyla pazartesiye yola çıkacaklarını ihbâr ediyordu.

'Alelacele pederin nezdîne 'azîmet ettim. Rahatsızlığımdan bahs ile pazartesi günü Mısır'dan bu cihete müteveccihen hareket edecek vapura âmâde olmama müsâ'ade taleb ettim. Meyyit-i müteharrik gibi olduğumdan ricâmı reddetmedi. Sevine sevine tekrar yaylaya gittim. Ailemle vedalaştım. Yevm-i mes'ûd her sâniye bir adım daha yakınlaşıyor idi ise de bana pek uzun geliyordu.

Çeke çeke vapuru getirdik. Peder, birçok âhâli vapura birlikte gittik. Bunlar sözüm yabana, beni teşyî' ediyorlardı. Vapurdan içeri adımımı atar atmaz Evrani manzûrum oldu. Boynunu bükmüş bana hazîn hazîn imâle-i nigâh ediyordu. Bilmem ne oldu ki sirişk-i ma'sûmânesini döke döke kamarasına kaçtı.

Kendi hâlimi unuttum da onun hâline acıdım. Gözlerimden göğsüme dolu tanesi gibi yaşlar iniyordu. Peder: "Neye ağlıyorsunuz… yarın yine buluşuruz. Metânet, metânet" gibi sözlerle beni teselliye çalıştı. Sonra kendisini tutamayarak o da girye-nisâr oldu. Ne acıklı zamân!

Ağlamam arttı, nasıl artmasın ki cânımdan muizz olan pederimden ayrılıyorum. Kardeşlerimden ayrıldım. Yine nasıl artmasın ki nihâl-i ümîdimi fenâ gördüm. Böyle diyorum ya! Kim bilir o, beni nasıl gördü. Pederin ellerini takbîl ettim, ayrıldık. Bu ayrılık vaktiyle Evrani'den müfârekat edişimden çok müdhiş idi.

Doğrudur, Evrani'ye incizâbım başka pederime incizâbım daha başkadır.

Nisbet kabûl eder mi?

Vapur kalktı. Kamaraya şitâb ettim Evrani'yi yüzükoyun kapanmış ağlıyor buldum. Birbirimize sarılıp kalbimizin zehrini dışarıya attık. O zaman anladım ki sevinçle dökülen gözyaşı tatlı kederle cereyân eden gözyaşı acı oluyor.

Kemâl-ı 'âfiyetle Der-sa'âdet'e gelindi. Evrani vâlidesiyle yazın Büyük Ada'da kışın Beyoğlu'ndaki hânelerinde otururlarmış. Önümüz sermâ olup Evrani'nin bir nefes hasret-i dîdârına tahammülüm olmadığından Beyoğlu'nda bir oda tuttum. Öyle bir kış geçirdik ki felek, gıptalar değil hasedler etse sezâdır.

İlkbahar arz-ı endâm etti. Büyük Ada'ya gideceğimize iki gün kala peder çolukla çocukla çıkagelmesin mi? Meğer ben yaylada geceleri sayıklayıp içerimde ne varsa hepsini söylüyormuşum. Benim 'avdetimden sonra çocuklar, pedere mâcerâyı naklederler. Peder: "Ben de öyle bir şey hissettim." der. Kışın çocuklar ile yola çıkmak emr-i asîr olduğundan baharda kalkar gelir. Beni evlendirmeye teşebbüs ettiler. Hiç ben, Evrani'den başkasını alabilir miyim?

Olmayacak! Dadıma işin doğrusunu anlattım. Pedere hikâye eder. Peder "Hristiyan!" diye biraz muta'assıblık gösterir. Bana pederin mümâna'atını söylediler. Fenâ hâlde te'sîr etti de:

– Hristiyan olmakla ne çıkar? Dînimizin bu husûsda müsâ'adesi olduğunu bilmiyorlar mı? Muta'assıblık benlik gibi mezmûmdur, dedim. Bu müdâfa'am bana hak kazandırdı. Sonbaharda düğünümüzü yaptılar. İşte bir tebessüm 'âkıbet bizi yekvücûd etti.

II. Hikâyenin Özeti

Hikâyenin erkek kahramanı, bir gün babasından kendisini gece okullarından birine kaydetmesini ister ve babası da onun bu isteğini yerine getirir. Ancak kahraman, gece okuluna gittiğine pişman olur ve ağlayarak derse girer. Kapıyı çalmadan sınıfa girdiği için hocasından azar işitir ve ağlamayı arttırır. Kendisine gösterilen sıraya oturur, herkes ders dinlerken o ağlamaya devam eder. Bir süre okula alışamaz zorlanır ama bir süre sonra dersleri sever

ve okul, onun için olmazsa olmazlardan olur. Sürekli kitaplar okur, her hafta başı kütüphaneye uğramadan eve gidemez, çok iyi şiir de yazmaya başlar.

Hikâye kahramanı, babası taşra memuriyetlerinde bulunduğundan o esnada Beyrut taraflarındadır ve o da okulu bitirdikten sonra babasını ziyaret etmek için Eyra Evadi ismindeki vapurla yolculuğa çıkar. Yolculuk esnasında bir kızı görür ve o kıza vurulur. Onun halden hale girdiğini gören kız, tebessüm eder ve kendisini takdim eder. Sohbet etmeye başlarlar. Kızın babası ölmüştür ve kız annesi ile beraber iki aylığına Mısır'a kız kardeşini ziyarete gitmektedir. Kız, önceki gece güvertede kitap okurken ayrıca yemekte onun yanında olduğunu ama onun kendisine hiç dikkat etmediğini söyler. Konuştukça yakınlaşmaya başlarlar ve birbirlerine âşık olurlar. Mektuplaşmak için birbirlerine adreslerini verirler.

Hikâye kahramanı, Beyrut'a ulaştığında kardeşleri yaylaya gitmiştir. Babasının yanında üç gün kaldıktan sonra dördüncü gün o da aşk acısına dayanamayıp yaylaya gider. Yaylada da sadece sevdiğini düşünmektedir. Günlerce evden çıkmaz, gün geçtikçe zayıflar. Beş altı günde bir sevgilisinden mektup alıp ferahlar. Sevgilisinden gelen bir mektupta adının Evrani olduğunu öğrenir. Sevgilisi, beşinci mektubunda çok üzüldüğünü söyler, altıncı mektubunda bir de resmini gönderir. Evrani, birkaç gün sonra bir telgraf çekerek İstanbul'a gitmek için yola çıkacağını yazar. O da babasından İstanbul'a gitmek için müsaade ister. Babasından onay aldıktan sonra ailesi ile vedalaşır.

Evrani ve annesi, Beyoğlu'ndaki evlerine yerleşirler. Hikâyenin erkek kahramanı da Evrani'ye yakın olmak için Beyoğlu'nda bir oda tutar ve orada yaşamaya başlar. Çok şiddetli bir kış mevsiminden sonra ilkbahar gelir. Evrani ve annesinin havalar ısındığı için Büyükada'ya gitme vakitleri gelmiştir. Bu yolculuklarına iki gün kala hikâyenin erkek kahramanının babası, çoluk çocukla çıkagelir. Meğer o, uyurken içinde ne varsa her şeyi sayıkladığı için babası bir şeyler olduğunu hissetmiş, kardeşleri de her şeyi babalarına anlatınca babası onu evlendirmeye karar vermiştir. Babası, başta Evrani Hristiyan olduğu için bu evliliği kabul etmese de ailenin dadısına İslam'ın bu konuda müsaadesinin olduğu anlatılır, sonunda baba ikna edilir ve sonbaharda düğünleri yapılır.

III. Muhteva

1. Şahıs Kadrosu

Şahıs kadrosu, bir öyküde bulunan ve öyküdeki anlatıda doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilişki içerisinde bulunan her türlü varlıktır (Kolcu, 2015: 28). Öyküde farklı kesimlerden insanlar vardır. Ama yazar, bu insanlardan yazar ve şair isimlerini saymazsak sadece Evrani'nin ismini kullanmıştır. Başkarakterin ismi bile öykünün hiçbir yerinde geçmemektedir. Evrani'nin ismini kullanmasının da bir amacı vardır. Çünkü Evrani bir Hristiyan ismidir. Kahraman ve ailesi ise Müslüman'dır. Bir inanç çatışmasını göstermek amacıyla onun ismini kullanmıştır. Ancak aşkın evrensel yönünü göstermek için baştan itibaren kullanmamıştır. Erkek ve kadın birbirleri hakkında aidiyetlerini gösteren hiçbir şeye takılmadan âşık olurlar. Kahraman, kendisine gelen mektupla öğrenir sevgilisinin ismini. *''…Evrani, kimdir diye ta'accüb olunmasın. Sevdiğimin ismidir ki ben de*

bilmiyordum. Yazdığım mektûbları kendisinin ihtârı üzerine hemşerisi nâmına irsâl ediyordum. Mektûbda gördüm, ismini öğrenmediğim isâbet olmuş; çünkü "semâvî!" olduğu bedîhî idi." Ama bu da onun sevgisinden hiçbir şey değiştirmez.

Öyküdeki karakterleri üç gruba ayırabiliriz.

1. Sevgililer (Başkarakter ve Evrani)

2. Fon Karakterler (Öğrenciler, başkarakterin ailesi, Evrani'nin ailesi, hizmetçisi, bekçi)

3. Toplumsal Geleneğin Temsilcileri (Başkarakterin pederi, Evrani'nin annesi ve öğretmen)

Başkarakter: Tüm olayları kendisi anlatmaktadır**.** Çok küçük yaştayken annesini kaybeder. Yalnızlığı pek sevmez. *''…Ben de bir köşeye çekilip ahvâl-ı 'âlemi tefekkür ediyor gibi garîbâne duruyor idim. Garîblik ne kadar acı imiş!"* ifadesi de bu durumu göstermektedir. Yalnız kalmamak içinde Evrani'ye bu kadar sıkı bağlanmış olabilir. Eğitime meraklıdır, olmasını istediği şeyleri yapma konusunda başarılıdır. Okula kaydını yaptırmak için babasını ikna eder. Evrani ile evlenmek istediğinde babasının karşı çıkışına rağmen babasını ikna etmeyi başarır.

Evrani: Başkarakterin sevgilisidir. Annesi ile birlikte Mısır'daki kız kardeşinin ziyaretine giderken gemide tanıştığı başkarakter ile sevgili olurlar ve evlenirler. Babasını kaybetmiştir. Sevgilisinin onun yanında olmasını istemektedir. Sevgilisi olmayınca kendini zayıf hissetmesinin sebebi, babasının eksikliğini sevgilisinde araması olabilir. Tam olarak sevgili olmadıklarında bile *''Gezdim, vakt-i mu'ayyene kadar eğlenip geri döndüm. Ma'şûka-i vicdânım arkasına siyah mantosunu almış güvertede oturuyordu beni görünce nârin sedâsıyla: İntizâr kolay değilmiş!*" demesi de yakınlık kurduğu bir erkeğe olan bağlığını göstermektedir. Yine mektuplarında ''*Evrani'nin dördüncü hafta beşinci mektûbunu aldım. Me'yûse! Benim hâlimden haberi yok. Beni zevk ü safâ içinde farz edip kendi halinden şikâyet ediyor! Hâlbûki ben bir taraftan hicrân ile iskelete dönmüş diğer taraftan hayvânım yaramaz olup üzerinde iken şemsiye açtırmadığından her gün güneşin karşısında kavruluyor idim.'' ''Altıncı mektûb da geldi. Bu kâğıtta ta'bîr-i sahîhle iştiyâk-nâmede orada bir dakika daha duramayacağını söylüyor. Ya ben?! Bir de resmini göndermiş! Keşke göndermese idi. O derece mazlûm o derece mükedder çıkmış ki…''* şeklindeki ifadeleri de sevgilisinden ayrı kaldığında erkek kahramanın içinde bulunduğu durumu göstermektedir.

Fon Karakterler: Öyküdeki olayların akışını değiştirmeyip sadece öykünün daha gerçekçi olmasını sağlayan karakterlerdir (Çetişli 2014: 93). Başkarakterin okuldaki arkadaşları ve ailesi, Evrani'nin ablası, eniştesi ve hizmetçisi öyküdeki fon karakterlerdir. Bekçi de sadece kahramana müdahalede bulunur: ''*Bir aralık kalkıp yatağın içinde oturdu isem de bekçi gelerek "yat yat" dediğinden çârnâçâr tekrar yattım.*''Bu fon karakterlerin hepsi öyküde geçerler ama herhangi bir olayın seyrini değiştirmezler ve öyküde de hiçbirinin adı geçmez.

Toplumsal Geleneğin Temsilcileri Konumundaki Karakterler: Öyküde bazı karakterler toplumsal geleneğin temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar başkarakterin babası, öğretmeni ve Evrani'nin annesidir. Bu

karakterler düzeni sağlamakta ve bazı yasakları diğer kişilere hatırlatmaktadır. Otorite bunlardadır ve bu otoritenin temelini de gelenekler oluşturmaktadır.

Kahraman, okula başlamak için babasından izin alır. ''*Bir gün pederime beni leylî mekteblerden birine vermesini ricâ ettim. Fikrimi tahsîn ile "peki oğlum peki"yi kondurdu…*''. '''*Alelacele pederin nezdîne 'azîmet ettim. Rahatsızlığımdan bahs ile pazartesi günü Mısır'dan bu cihete müteveccihen hareket edecek vapura âmâde olmama müsâ'ade talep ettim. Meyyit-i müteharrik gibi olduğumdan ricâmı reddetmedi…*''; ''*…Peder "Hristiyan" diye biraz muta'assıblık gösterir. Bana pederin mümâna'atını söylediler…*'' ifadeleri ile kahramanın küçüklüğünden beri yapacağı işlerde babasından müsaade istemesi, büyüklerden onay alma geleneğinin göstergesidir.

Kahraman okuldaki ilk dersini ''*…Ben öyle paldır puldur içeriye girince hoca, kalın sesiyle "yavaş bas" dedi. Bu âmirâne hitâb yâhûd bu nazikâne 'itâb beni büsbütün fenâlaştırdı…*'' şeklinde anlatmaktadır. O, sınıfa kuralları çiğneyerek girmiştir ve orada da geleneğin temsilcisi olan öğretmen geleneği sürdürüp onu uyarmıştır. Okuldaki gelenekten haberdar olduktan sonra ''*Tekrar trompet çalındı. Bizi ikişer ikişer dizip sınıfa getirdiler. Ârâm mümkün değil! Yine şeytânlar başıma toplandı! Ağlayacağım, hocadan korkuyorum. Of, diyeceğim ya sınıfta gürültü olursa…*'' ifadelerinde kahramanın geleneği özümsemeye başladığı görülür. ''*Yavaş yavaş sekiz on gün zarfında mektebe alıştım. Derslerime gayret edip her hocanın hüsn-i teveccühünü kazandığımdan ara sıra haylazlık etsem de ses çıkarmazlardı. Bazen hadd-i ma'rûfı tecâvüz edip cezâ da alırdım. Sonra kendime kızıp bir daha cezâ almamağa cehd ile mücâzâtımı kesp ettiğim mükâfâtlardan vererek bozdurur idim. Eğer bozdurmayacak olursam ertesi sabah bâğçeye çıkamayıp oyundan mahrûm olacağım…*'' ifadesi de okuldaki geleneğin koruyucusunun öğretmen olduğunun ve geleneğin dışına çıkıldığında da yaptırım olacağının göstergesidir. Başkarakterin hareketleri de bu geleneğe göre şekillenmeye başlamıştır artık.

Geleneğin diğer önemli temsilcisi de Evrani'nin annesidir. Kahraman ile Evrani'yi konuşurken görünce hizmetçiyi gönderip Evrani'yi çağırır. ''*…Söz hitâm bulacağı hengâmede hizmetçi gelerek – Matmazel vâlideniz çağırıyor. – Geliyorum, dedi…*'' Geleneksel olarak ebeveynler çocuklarına kültürü aktaran en önemli kurumlardandır. Geleneklerine uymayan bir durum olmadığında çocuklarını hemen uyarır, zaman zaman da cezalandırırlar. Bunu çoğu zaman baba yapar, ama Evrani'nin babası olmadığından bu vazife annesindedir. Onun yabancı bir erkekle konuştuğunu gördüğünde geleneksel tehlikeyi sezen anne, kızını tehlike bölgesinden uzaklaştırıp güvenli yer olan kendi yanına çağırır. ''*…Vak'a-i faci'âyı vâlidesine de anlatmış. Vâlidesiyle görüştük. Lâubâlî-meşreb olduğumdan ihtiyâre hakkımda pek ziyâde teveccüh gösterip birlikte İzmir'i gezmemize müsâ'ade etti. Sağ tarafımdan kalkmışım!*'' ifadesinden de anlaşıldığı gibi anne, geleneğin temsilcisidir ve birlikte yapabileceklerinin sınırlarını kendisi belirler. Çocuklar da buna uymak zorundadır.

2. Mekân

Hikâyede mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmemiştir. Gündelik konuşmalarda bazı kelimelerle soyutlama yoluna gidilmeden, ayırt edici özellikler kullanılarak toplumsal bir mekân tarif edilebilir (Lefebvre 2016: 46).

Hikâyede mekânların daha çok ismi geçer ve okuyucunun zihninde mekân ile ilgili bir düşünce belirir. Ama mekânların açık ve kapalılığı hikâyedeki önemli hususlardan biridir. Karakterin ruh hali, davranış tarzları amaçları, kısacası karakter tanımlamasına yarayan her şey, mekân düzenlenmesini etkiler (Kabadayı 2013: 46). Hikâyede mekânları açık ve kapalı mekânlar olarak ikiye ayırabiliriz. Mekânın açık ve kapalılığı da karakterlerin ruh haline göre değişmektedir.

Kapalı Mekânlar: Okul, ev, mütâla'ahâne, yatakhâne, yemekhâne gibi mekânlardır.

Açık Mekânlar: Okulun bahçesi, deniz, gemi, yayla gibi mekânlardır.

Kahraman sıkıntılı olduğunda genelde kapalı mekân tercih edilmiştir, ama mutlu olduğunda ya da ferahlamak istediğinde açık mekân tercih edilmiştir.

Kapalı Mekânlar: Genelde öyküde çok az geçip, ayrıntılı bir şekilde anlatılmamışlardır, ancak okul dönemindeki rutini gösterdikleri için önemli mekânlardır. Bu tarz mekânlar anlatılırken kahramanın sıkıntılı ruh halleri tercih edilmiştir.

''…Ağlayarak dershâneye girdim…''; ''…Herkes kemâl-i dikkatle dersini dinliyordu. Ben ise zaten ağlamaya devam ediyordum…''; ''…Bizi ikişer ikişer dizip sınıfa getirdiler. Ârâm mümkün değil! Yine şeytânlar başıma toplandı! Ağlayacağım, hocadan korkuyorum. Of, diyeceğim ya sınıfta gürültü olursa…'' ifadeleri sıkıntılı ruh hali için kapalı mekân olan okulun tercih edildiğini göstermektedir.

''…Hele akşam ettik, mütâla'ahâneye girdik… Ben muttasıl düşünüyorum. Cihân nazarımda kisve-i mâteme bürünmüş de tecessüm etmiş idi. Melâlim gittikçe arttığından patlamak işten bile değildi. Ya ev gözümün önünde tüttükçe ne hâllere girdiğim mustağnî-i izâh degil midir?'' ifadeleri de sıkıntılı ve düşünceli ruh halini için kapalı mekân tercih edildiğini göstermektedir.

''*…Mütâla'ahanenin önünde ber-minvâl-i sâbık dizilerek yemeğe indik. Benden başka iştahsız yok idi. Çünkü herkes çalıştı, ben çalışmadım…''* ifadesi de yemekhanenin sıkıntılı bir ruh hali için tasvir edildiğini göstermektedir.

''...Yemek yendikten sonra yatakhâneye gidildi. Bize bir boş karyola verdiler… Esvâblarımı ayakucuma koyup yattım. Çok sürmedi, iki tarafa dönmeye başladım. Gece yarısı oldu, ben hâlâ uyuyacağım! Bir aralık kalkıp yatağın içinde oturdu isem de bekçi gelerek "yat yat" dediğinden çârnâçâr tekrar yattım. Uyumak mümkün mü? Sabâhı iple çekiyorum…'' ifadesinde yatakhanenin sıkıntılı bir durumu anlatmak için tercih edildiği görülmektedir.

''…Gittiğim günün akşamı odaya duhûl ile on iki gün hiçbir yere çıkmadım. Muvâfık-ı insâniyet olmadığını bildiğim halde "hoş âmedî"ye gelenlere hastadır, dedirttim…'' ifadesinde üzgün ruh halini ortaya koymak için yine kapalı bir mekân olan oda tercih edilmiştir.

Açık Mekânlar: Kahramanın ruh halinin iyi olduğu dönemlerde ya da ferahlamak istediği dönemlerde açık mekânlar tercih edilmiştir. Bu mekânlarda da kapalı mekânlar gibi ayrıntılı bir tasvire gidilmemiştir.

''*…Sütlü kahvemizi içerek bahçeye oynamaya çıktık. Bu sabahleyin bâğçeye çıkmak âdet olduğundan yaz günleri ne kadar ferah-bahşâ ise kış günleri o kadar çekilmez derttir. Biz, kış ortasında teneffüs edeceğiz diye bâğçede çok titrediğimizden o vakitlerin tadı damağımızdadır…''* ifadelerinde açık bir mekân olan bahçenin ferahlamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

''*…Kordonboyu'nu İzmir'i bir mertebe-i âl-ü'l-âle îsâl eylemiştir deniz kenarı olup rıhtım yapılmış ve rıhtımın üzerine gazinolar, lokantalar, oteller binâ olunmuştur. Akşam olup da rengârenk fânûslar yakılınca pek latîf oluyor. Gece uzaktan uzağa bu Kordonboyu'nu birisi görse semâdan zemîne nûr yağmış yâhûd zemînde nasılsa nûr ağacı bitmiş de türlü türlü çiçekler açmış zanneyler. Gezdim, vakt-i mu'ayyene kadar eğlenip geri döndüm…''; ''…Sandala binerken birlikte gezmeye gidiyoruz diye sevincimden denize düşmeme bir şey kalmadı…''* ifadelerinden de anlaşılacağı gibi kahramanın mutlu olduğu zaman için açık mekân olan gemi ve denizi tercih edilmiştir.

''*… Çocuklar yaylağa gitmişler de göremedim. Ma'lûm ya! Mersin, Tarsus, Adana, Beyrut tarafları memâlik-i hârreden olup yazın dâhil-i şehrde oturmak kâbil olmadığından herkes yaylaklara taşınır. Yayla pek müferrih idi…''* ifadelerinde yaylanın ferahlamak için kullanılan açık bir mekân olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

3. Zaman

''Hikâye ve roman türleri, çok büyük ölçüde ''bireyin hikâyesi''ni esas aldıklarına göre, vak'a zamanının öncelikle ''bireysel'' olması son derece tabiidir. Yani vak'a zamanı, o zaman dilimi içerisinde yaşayan eserin kahramanlarının (özellikle asıl kahramanın) hayatlarını esas alır. Ancak bu bireysel zaman, çoğunlukla belirli bir ''aktüel/sosyal/tarihi zaman'' içine oturtulur (Çetişli 2014: 98). Hikâyede anlatılan zaman, kahramanın kendi kişisel zamanı denebilecek bir zamandır. Çünkü kahraman; istediği olayları, istediği zaman aralıkları ile anlatmaktadır. Geleneksel anlamda zaman kavramı, ya olayın içinde cereyan ettiği ortamı anlatmak ya da karakter tanıtımını sağlıklı gerçekleştirmek ve olaylara gerçeklik katmak için kullanılırdı (Tekin 2012: 141). Hikâye zamanı, başkarakterin okula başlama isteğini babasından rica etmesi ile başlar. *''Bir gün pederime beni leylî mekteblerden birine vermesini ricâ ettim. Fikrimi tahsîn ile "peki oğlum peki"yi kondurdu. Aradan iki ay geçmeden emelim husûl buldu…''*. Roman ve öyküde vak'a zamanı ve anlatma zamanı olmak üzere iki farklı zaman vardır (Çetişli 2014: 96). Hikâyede olaylar, yaşanıp bittikten sonra başkarakter tarafından anlatılmıştır. Yani hikâyenin vak'a zamanı ve anlatma zamanı birbirinden farklıdır. Kahraman anlattığı olayları her şey bittikten sonra anlatmıştır. Bundan dolayı hikâyede hâkim zaman, geçmiş zamandır. Hikâyede zamanı, kahramanın kendisi yönlendirmektedir. Olayların birbirine bağlanmasındaki zaman aralığını dahi kahraman belirlemektedir. Bu zaman aralıkları bazen gün ve saat olarak verilmesine rağmen hikâyenin genel havasında süreçler vardır.

4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Bir öyküde anlatıcı olmadan anlatım da olmaz. Hikâyelerin iç dünyalarında geçen her şeyi gören, bilen, idrak eden, kendine özgü imkân, tercih, dil ve üslubuyla okuyucuya/dinleyiciye anlatan varlıktır anlatıcı (Çetişli 2014: 102). Yazar, öyküyü okuyucuya sunarken çeşitli bakış açılarından öyküyü en iyi şekilde anlatacağını düşündüğü bakış açısını seçer. Anlatıcı-karakter öyküde kilit rol de oynayarak ana karakter olabilir (Todorov 2014: 77). Yazar, bu hikâyede kahraman anlatıcıyı seçmiştir. Kahraman da istediği olayları istediği şekilde anlatmıştır. Hatta doğrudan kimseyi de konuşturmayarak okuyucuya, onların konuştuklarını dolaylı yoldan anlatmıştır. ''*Evrani'nin dördüncü hafta beşinci mektubunu aldım. Me'yûse! Benim hâlimden haberi yok. Beni zevk ü safâ içinde farz edip kendi hâlinden şikâyet ediyor!...*''; ''*…Bana pederin mümâna'atını söylediler…*'' ifadeleri de yazarın başka karakterlerin konuşmalarını da kendisinin dolaylı olarak anlattığını göstermektedir.

IV. Yeniden Doğuşun Gözyaşları

İnsan, doğunca ilk tepki olarak ağlar. Yeni bir âleme gözlerini açtığı için çevresindeki her şey ona yabancıdır ve ona garip gelen birçok durum karşısında da ağlayarak tepki verir. İnsan, bu aşamada ihtiyaçlarını dile getirecek durumda olmadığından bir şey isteyince ağlayarak bunu karşı tarafa bildirmek ister. Hikâye kahramanı da onun için yeni bir âlem olan gece mektebine kaydolur. Ancak gittiği bu yeni yere alışamaz, verdiği ilk tepki ağlamaktır. *''...mektebe kaydolur olmaz içerime bir garîblik çöktü. Ben, kendi kendime ettim diye ağlayarak dershâneye girdim''* okulda karşılaştığı manzara ona garip gelir. Başlarda ağlayarak olaylara karşı tepki gösterir. *"…Bu âmirâne hitâb yâhûd bu nazikâne 'itâb beni büsbütün fenâlaştırdı. Ağlamayı artırdım. Sirişk-i me'yûsânem bârân-ı belâ gibi dökülüyordu.''; ''…Herkes kemâl-i dikkatle dersini dinliyordu. Ben ise zaten ağlamaya devâm ediyordum…''* ifadeleri de bu durumu göstermektedir. Ancak o da zamanla çevresine uyum sağlamaya, çevresinde yaşananları idrak etmeye ve öğrendiği birçok şeyle kendi benliğini oluşturmaya başlar. Okula alıştıktan sonra okul onun vazgeçilmezi olur. ''*Binâenaleyh mekteb ne güzel bir mâder-i müşfiktir, ne güzel bir terbiyetgâhtır. El-yevm nâm-ı 'âlîlerini kemâl-ı ta'zîm ile yâd ettiğimiz e'âzım hep mekteb denilen merkez-i insâniyenin, deryâ-yı rahmetin âgûş-ı vefâsında yetişmişlerdir.''; ''Binâ-yı 'âlemin temel-i hakîkîsi mektebdir. Mektebde geçen 'ömr insâniyyetin en latifâne güzerân iden devridir…''*; *''…Hafta başı mektebden çıkıp dilenci vapuru gibi her kitâbhâneye uğramadan eve gidemezdim. El-ânda bu tabî'attan vazgeçemedim ya! Geçmeyeceğim de''*; *''…Evet, refîk-i şefîkim kitâb idi. Kitâbımla mükâleme ediyordum. Daha bildik aramakta ne mânâ vardır?'; ''İnsân, Kârûn kadar servete mâlik olsa bir de üste feleğin çemberinden geçse yine kitâb kadar hakîkî bir dosta mâlik olamaz. Bu sözü tecârib-i 'adîdem sâ'ikasıyla söylüyorum. Sırf bir fikirden ibâret zannolunmasın…''; ''Bir erkek, mâdersiz pedersiz kalırsa öksüz, yetim sayılmaz; fakat câhil kalmış olursa işte o zamân hem öksüz hem yetim hem de bedbahttır…''* ifadeleri de kahramanın hayat perspektifi ile adeta yeniden doğduğunu göstermektedir.

Hikâye kahramanının anılarını anlatırken üzerinde durduğu iki konu vardır: Bunlardan ilki okuldur, ikincisi de sevgilisidir. Sevgilisi ile olan ilişkisinde de kitaplardan öğrendiklerini sıkça kullanır. Yani hayatındaki en önemli şeylerden birine kavuşmasında da okul ona yardımcı olmuştur.

V. Genel Bir Değerlendirme

Bir Tebessüm adlı hikâye ben kahraman/başkarakter anlatıcı tarafından anlatılmıştır. Kahraman, anılarını büyümüş hali ile anlatmıştır. Öykü, başkarakterin bir anı defteri gibidir. Kahraman, öykü anlatımında tamamen bağımsız davranmıştır. Öyküyü anlatmaya, istediği yerden başlamıştır. Bitirmek istediği yerde de öyküyü bitirmiştir. Öyküde Evrani dışında kimsenin ismi geçmemiştir. Bu da öykünün evrenselliği açısından önemlidir. Öyküde geçmiş zaman kullanılmıştır.

Yazar âşık olmak için deniz ve gemiyi seçmiştir. Burada da açık ve kapalı mekânın ruh hali ile olan ilişkisini kullanmıştır. Öykünün genel atmosferinde okulun insan hayatındaki önemine vurgu yapılmıştır. Kahramanın, dünya klasiklerinden olan ve farklı milliyetlere ait birçok yazarın kitabını sürekli okuması, Evrani'nin Hristiyan olduğunu öğrenince inanç farklılıklarını sorun haline getirmeyip hoşgörü ile karşılaması da evrensel düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Öyküde çatışma yaratan durumlar olmasına rağmen bu durumlardan bir gizem yaratılmayarak okuyucu merakta bırakılmamıştır. Öykü, kimseyi merakta bırakmayacak şekilde bitirilmiştir.

SONUÇ

"Bir Tebessüm", dünyanın herhangi bir yerinde herhangi birinin başından geçebilecek olayların anlatıldığı evrensel nitelik taşıyan bir öyküdür. Öyküde ön plana çıkan iki tema vardır. Bunlardan biri eğitim, diğeri de aşktır. Öykü, başkarakterin anısı gibidir. Böylesine derin anılar genelde doğum ile ilgili öğrenilen bazı bilgiler verilerek anlatılır; ancak bu öyküde olayların, kahramanın okula gitme isteğinden hemen sonra başlaması, okul hayatının da yeniden doğuş olarak algılandığını göstermektedir.

Öyküdeki diğer önemli tema da aşktır. Kahraman, âşık olurken sevgilisinin milliyet ya da inançsal farklılığını gösteren hiçbir şeye yer vermeyerek aşkın bazı dar paradigmalara göre şekillenip, suni engellere takılacak bir şey olmadığını, âşık olmak için iki insanın birbirini sevmesinin yeterli olduğunu göstermiştir. Bu yüzden sevgilisinin adını bile mektupta öğrenmiştir. Babasının Evrani'nin Hristiyan oluşuna karşı çıkmasına rağmen hikâye kahramanının, babasını ikna edip Evrani ile evlenmesi aşkın birçok kalıbı yıkabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Birinci, Necat (2000). "Ara Nesil Edebiyatı". *Edebiyat Üzerine İncelemeler*. s. 89-110. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Çetişli, İsmail (2014). *Metin Tahlillerine Giriş-2.* 4. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdoğan, Yılmaz (2005). *Bana Bir Şeyhler Oluyor*. 4. Baskı. İstanbul: Sel Yayınları.

Kabadayı, Lale (2018). *Film Eleştirisi*. 3. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kaplan, Mehmet (1971). *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Bilmen Basımevi.

Lefebvre, Henri (2016). *Mekânın Üretimi.* 4. Baskı. İstanbul: Sel Yayınları.

Tekin, Mehmet (2012). *Roman Sanatı.* 11. Baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Todorov, Tzvetan (2014). *Poetikaya Giriş*. 3. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.

Türkiye Diyanet Vakfı İSAM (İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ). www.isam.org.tr